

ԲԱՆԳԻՍ ԲԱՆԳԻՍԻՑ

ԵՒ

ԱՐԱԳԻՐ ԱՐԱԳՐԱՅ

ՈՌԻՍԱՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐ

Մարտ ամսագրի վերջի պրակն հը բովանդակէ նախ
Լ. Բալայեանի «Տէրութիւն ուխտը», վերնագրով վեպ

ՄՈՒՐՃ

Թորոնտէնց Ակըբը՝ որ իր ժողովուրդին հասակին մէջ որոտորութեան տարօրինակ սիրահար ըլ-
լալով, իրեն անբաժան հրացանով դիշեր ջորեկ հը լծա-
փառի անտառներու մէջ. զա գիւղին աներկիւզ պա-
նայանը հ'ըլլայ. բայց իր ծնողքը այդ իրենց զաւակին
ընդացքին անհամակիբ ըլլալով, զինքը տէրտէր կ'ընեն,
որ թողաւ որոտորութիւնը, թողաւ աստանդական
կեանքը. և հը յաջողին. ձեռնադրող Սրբազանը անոր
երգունընդեն իւր տայ, որ այլ եւս ձեռքը հրացան
չառնէ. հը հնազանդի նորընծայ յանձնախնի Միօր միայն
ուխտագրութ հ'ըլլայ, երբ ի պատիւ Սրբազանին առ-
քուած խնդրոյքին համար, տունը հը բերէ իր ձեռքով
զարկած թռչուններ, զոր Սրբազանը աննկարագրելի ա-
խորժով կ'ուտէ ու հը պատուիրէ, որ որոտորը այդ
թռչուններէն զինքը չի գրկէ. իմանալով որ որոտորը
նոյն ինքն նորընծայն է, կ'ըսէ.

«Եթ զմայ թռչունաական, դո՛ւն ես! Էյ, բնը ընենք,
ալ մէյ մը ըսած գտնուեցայ, ուխտդ կ'ազատեմ քեզի»:

Թորոնտէնց Տէրութը զարեւալ իր գործին հը սկսի,
նա հրացանին բունը հը պահէ. ուրախութենէն վառող
հը կ'ըլլէ.... Լաւ է վեպագրութեան գեղեցիկ և կարուկ
ոճը. սակայն բնը և ասոր մարդիչ էական նպատակը:
— Միսագրի այս վերջի պրակը, առհասարակ ժողովուրդ-
դական ուշագրաւ վեպերով, բերթուածներով, և գրա-
կան յոգուածներով զարդարուած է. ամենէն աւելի ին-
տալլերականն է Պ. Ա. Աւարտեանի «Սաւաթնա Լու-
սին», վեպը. միպատեան իր այդ վեպով, ընթերցողին
աչքերէն զարուժիկ արտասուք հը իւլէ և սրունք վրէժ-
խնդրութեան աւարտ բողբո՛ր. Պ. Լ. հը վերջացնէ Ս-
Ուսանի կենսագրութիւնը. յարգելի հրապարակաւոր
թէնէն այդ կենսաւորը լրագրագրութիւն մասին կենսագրա-
կան առատ պաշար մը չունի, սակայն իր յատուկ ընդ-
լամբող գրութեան ոճով, յաջողքը է անոր վրայ գեղե-
ցիկ ներդրեան մը հիւսել: Ոսկանի կենսագրութիւնը

երկու էջ թղթի վրայ կարելի է ներկայացընել. առ-
կայն Պ. Լ. հը զգրի մը ծաւալով հը ներկայացընէ. ահա
թէ բնը մոդիչ ուժ մ'ունի յափշտակութիւնը. բայց
Ոսկանի պէս ազգին հարազատ զաւակ, զորին մը՝ ար-
ժանի էր նոյն յոգուածագրին վերին աստիճանի համա-
կրանք. գուցէ այդ համակրանքը քիչ մը ուրիշ գոյն առ-
նէր, եթէ իր ներկայութեան անկեղծ Ոսկանի հրատա-
րական ամէն թերթերը, և Միսաթեանը, ուսկից զուրկ
էր յոգուածագիրը: — Այս պրակով վերջացած է Տունէի
«Յորման կրտսեր», Տ. Յ. Թարգմանած երկար վեպը, և
նոյնպէս մինչնոյն թարգմանչին Լ. Յովսէփյի ասիական-
հռչակ «Գարութիւն», վեպի թարգմանութիւնը:

Լուսնայ (թիւ 1) ծանօթ միպատեան Պ. Շիրվանդող
զեռնեղած է «Վարդան Աւրամեան», անուամբ վեպ

ԼՈՒՄԱՅ

մը, որուն գիւցազն է Վարդան և
անոր հայրը Բաղդասար, որ իր որ-
դին ծալարագոյն վառ, շահամուլ մը
ընկու համար, ամէն շնոր ի գործ հը դնէ. և հը յա-
ջողի. ընթերցողը զգուանդիվ հը զարմնէ վեպին էջերը.
որ հը պատկերին ոչ շնորալի զաւակ մը, այլ Բաղդա-
սարի խնկրային մի անդուժ, անաղորտն թոճիւնը:
— Յ. Թ. մոտեցնէ «Գալիթ-Մարասա», վերնագրով
քերթուած մ'ունի, որ Սիւննի կաթողիկոսի որով, Ղա-
րաբաղի մէջ եղած արիւնհեղ պատերազմը հը պատ-
կերէ, կ'երգէ հայ արեւոյշ Գալիթ-Մարասային — խնդ
արեւոյշի գիւցազնական բաժնութիւնը: — Լուսնայի
խմբագրութիւնը յոյս կու տայ, որ պիտի աշխատի հին
և շատ անգամ ծամծմուած հայ պատմական յոգուած.
նեքն թոճիվ իր էջերը: Ընդհանրապէս իր ինքնագիր
միպատեանութեան մէջ հը պակտի փութոր ըսուած գրա-
կան համեմը:

Միւլի (1) Գրիգոր Արթուրի թերթը իր երեսնա-
մեակի շեմին վրայ է. այդ միշտ առողջ մնացած թերթը
այժմ իր ամենին աշխույժ հասակին մէջ
ունի, գեպ ի առաջ հը փողէ, գեպ ի ա-
ռաջ անշէղ կերպով, գեպ ի գործ անխնշ
աշխատանքով: Պ. Լ. հը Միւլի երեսնամեակի աւթիւ
գրած է մի միպատեան առաջնորդող յոգուած. դուք

կարգացըզ զայն միանգամ եւս յիշելու Գ. Արծրունիի անձնանշանը, կորովամիտ, քաջասանդուզն կրպարաւ-
կախօսական գործը, պատմութիւնը. մեր այժման լրա-
գրագրութեանը թող կարգան զայն որ յամու լրագրա-
պետի, անվերջ մտքի պատմութիւնն է, որ լքեալ
անհարկ գործիչներու յարատեւութեան հոգի կը
ներշնչէ: Արծրունիի գործը կենդանի օրինակ մ'է. որ
յիշել կու տայ թէ առանց նիւթական զեւոզութեան,
առանց քարոյական քաջութեան կարելի չէ հասարա-
կաց գործիչ, վերածնունդի ռազմիկայ ըլլալ: — «Տա-
րեմուտի խոհեր, յի յողանածադիրը, անցեալ տարուան
շրջանին մէջ մտքի սքանչելանալու արժանաւոր գործ
չգտար ոչ մեր է ոչ ալ օտար ազգաց մէջ. ճշգրիտ են
իր նկատառութիւնները և ոչ յստիւնութիւն: — Հ.
Ա. ի տարեկան քաղաքական տեսութիւնը լաւ է: — Եր-
գիծաբան Վ. յոյնը շատաբուն կը թաշիւէ իր երգչութեան
լիառատ նաւերներ, պարզեւարարութիւնը արժանա-
ւանքը պատմութեամբ անօրինակ է: 2) Հ. Առա-
քեղեան 1901 թ. ներքին կենտրոն կը նկարագրէ: Աւա-
րական խորհրդածութիւններ կ'ենէ Վրասի երկրի վա-
հառականութեան մասին. կը յիշէ 1894-96 ժամանա-
կուան մէջ, իրաւաստան գաղափը 50,000 ազգայնոց
կուս Տէրութենէն ինքնամեծար ընդունելութիւնը, և
անոնց վիճակին վերջնական որոշումը: Միտթա-
րական երեւոյթ մը կը համարի թ. Պատկանեանի մահ-
արձանի կառուցումը, Միտթարեան և Լազարեան յո-
րէկանները. ի վերջոյ կ'որոշայ Նահապետի մեծ գիտ-
նականի. բանաստեղծի, անփոխարինելի ցաւալի Կո-

րուտը: յողանածագրի ցաւը զեւ աւելի կանխելի կը
գտանայ յիշելով նոյն Միտ բանաստեղծի հոգեհանգստի
առթիւ. Կոխուր երկպառակութիւնները — Նիւթեցման
արձանի են Հ. Ա. ի «Երուսաղէմում» (3 և այլն) թու-
ցիկ տպագրութիւնները: — (6) Ընտիր են Ս. Մայիսա-
սեանցի գրախօսական այն անխաբիները զոր նուիրան է
Մ. Արեղեանի «Հայ ժողովրդական առապակները Մ.
Խորենացու պատմութեան մէջ», բանասիրական քաղմ-
իչեան զրոյն: Պ. քննադատը այդ գործը կը նկատէ հմուտ
և մանրակներն աշխատութիւն մը, որով գովելի: Այս-
րատ ամսագրի մէջ կանխապէս կ'առատարակուեցաւ Մ.
Արեղեանի այս գործը, որ պիտի կոկիկ հատորով մը
լոյս տեսան է և բանասիրաց ուշադրութեան արժա-
նացան: — (19) Հանդուցեալ Օ. Կարբէրի մահուան
առթիւ, Ստ. Մ. բանասերը մի համառոտ գրութեամբ
նոյն նպատակն ուսումնասիրած նիւթերը կը յիշէ,
միանգամայն ցոյց կու տայ թէ նպատակն ուսումնա-
սիրութեանց գիցալը, մեր պաշտելի պատմիչ Հայրեն
Մովս. Խորենացի անօր գրելն տակ ինչպիսիք անվերջ
քննութեան և խնդրիքի ցաւ կ'ապրուի. երկնքորդան
է: Կարբէրի մահին մեր վաշիքի մամուլը շատ անգամ
առիթ ունեցեր է խոսելու, և իր համարձակ կարելին
յայտնելու, ուստի կրկնութիւնը աւելորդ կը համարենք:
Մենք կը փափաղենք որ Գարեգու ուսումնական գա-
սակալքին մէջ յարտաւեւին յաջորդ նպատակներ,
միայն թէ գիտնային աւելի լրբօրեն շարժելու իրենց
քննադատական խաբարները:

Ա Ր Տ Ս. Ս Ս. Հ Մ Ս. Ն Ն Թ Ե Ր Թ Ե Ր

Լրագրական ամենէն խառնիկադան և ամենէն անա-
բանիկ բարբերու վրայ, իշխպատի բուրգերու բար-
ձուներն կը խոյանայ քնախարիկ
ԱՐՏՆԻՄԻՍ փառք, կեցուցիչ և մար գիցուհւոյն
Արտեմիայ անուանակիր Արտեմի
ամսաթերթը. որուն սկիզբէն մինչեւ վերջին էջերն ա-
նոյնով կը կարգադրուին, ամէն յողանած ազգին ընկած
բարբերը վեր իւրի կը ապառնայ իրաւաստանից պա-
տարանականութեամբ: Հանդիտի էջերուն մեծ մասը՝
գրուած են հայ գրագիտութիւններու թարմ մտքերն, ու-
րոշ իդական սեռի ռաբկական քննածնութեան այժա-
փեցուցիչ փողէ ըլլալու մեծ յայն կը ներշնչեն: Ար-
տեմիայ մէջ կրպարականագրական ձաղկի մը առանկան
է, թէեւ անտեկին մայրական ներողամտութեան և
զգուշման: Առնաարակ առաջին պարկը ընթերցողին
վրայ լաւ և օգտակար տպագրութիւն մը կը թողու:
Հարուսանկցեք այսպէս. իզական սեռը բարձրորդ աս-
վիտները զձեզ պիտի անշնանք:

Ստացանք կերպարանափոխեալ Բանասիր. նա այլ
եւս բանասիրութեան մէջ բանասիրուած թերթ մը չէ,
այլ լաւն ծրարիկ ձգտող, ժողովրդեան համակրելի և
հաւոյական ըլլալու միտում մը ցոյց կու տայ: Լուրջ

յողաններու քով կը հնչեն Պինդարական մեղեդիներ:
Հոն գրական յողաններն ծանրաբեռնեալ միտքը կը
սթափի ի տես գրաւի թատե-
ԲԱՆԱՍԻՐ ական խաղալի: Յայս սինքր
որ անոր յաղակի խախտելի իր
նախագիծ ծրարին կատարման մէջ, հաստատարի մա-
լու համար ջանք պիտի յինայէ:

Հայ հոգեւ. — Թերթերն աւտեղիքն այս անուամբ
հայ ամսաթերթի մը մտաւարտ հասագրութեամբ մենք
տակալին չուտան անոր շողի,
է ԱՅ ՀԱՆԱԴԻՍ Կը փութանք, կը կանխենք մեր
ընթերցողաց հաղորդելու, որ
ուրախալի և միտթարական է անոր երեւումը. ինչ
որ լսեր ենք, այդ մեր ժամանակակից զեւտելի խմբա-
գրութեանց անհարակ գործն ցոյց պիտի չի տայ, այլ:
Արփիար Արփիարեանի փորձ ալ կորովամիտ վարու-
թեան տակ, գրուած հասարակութեան պիտի ներկայա-
ցնեն նոր գրականներու և գրականութեան արժանա-
պատմութիւնը. որ թերթեւութիւն, խնդէ յողանա-
գիրներու ապաւանակութեան առջեւ պատուար մը ըլլա-
լու պիտի ծառայէ. եթէ կարելի որութիւն չի տայ մա-
խանքներն ժպիթած լուսանքներու:

Գրադէան Մեխիբ Դաւիթ Բէկ Բարիգու մէջ սկսած է *Est-Ouest* անուամբ գրչատակի թատերի թերթ մը հրատարակել, մինչեւ ցարդ տառ.

EST-OUEST ցած ենք ութը տասը թերթ :
Սոսկական տղեկատուն մ'է. հա-

մաշխարային շարժումներու, կենքի և նորութեանց նետաբերներու համար, կրնայ օգուտակար ըլլալ. իսկ լրատու լրագրաց համար խիստ կարեւոր : Փափաքելի էր որ պատուական խմբագիրը ազգային կենտրին աւելի կարեւորութիւն տար :

Պատմունի մէջ լրս լեան Հայրենիք լրագիր երթաւ.

Թ Ր Ք Ա Ն Ա Յ Թ Ե Ր Թ Ե Ր

Արեւելեան մամուլ. — Զմեռնիայ առն բազմամնայ թերթին այժմ սկսած է զուտ գեղարուեստական, այս.

ինքն գեղեցկագիտական հան.

ԱՐԵՒ. ՄԱՄՈՒԼ գէտ մը դառնալ, անոր այս տարուան անդրանիկի պրակը ճոխ նիւթերով և ստաւար ծաւալով լրս տեսաւ. Այդ պտակի խմբագրականին մէջ կը կարգանք.

“ Եւ տաղու շրջանին մէջ Բնջ բրած ենք մենք. բազմադամաբ անցնալ շրջաններու : Բնջ վիճակի մէջ էին մեր ազգային գործերն... և Բնջ վիճակի մէջ են այսօր : Առանց յստեան ըլլալու՝ ստիպուած ենք կրկնելու թէ առ հասարակ կայուն վիճակի մէջ կ'աճանայ և կ'թէ չեն ընկերք, գեպի առաջ (?) շատ դանդաղ ըլլային կ'աճեն, որով գրեթէ անընթացիկ կը դառնան նեղակեան առաջագիծերն. մեր գործերն : ”

Քանի որ մեր բարբեր բարեշրջում չեն կրեր, յառաջախմբական յոյս ունենալն աղաքամիտ, երախտ. յախած և անձեղունակ պատրանք մ'է. յառաջախմբականք մեզ համար չէ, մասնաւոր թրջանայ տարրին համար, այն սահմանուած և ընտանեկան ապուշ նախանձով մը իր մտքինը բզկտելու և ողնացնելու : — Արեւելեան, ճշգրիտ կը գտնեիր յոգտածագրի կենտաղայ տղեկն.

“ Մինչդեռ մեզ շրջապատող Թուրք, Յուն և Հինայ հասարակութիւններն օրըստօրե գնեց կ'ստանան ընկերակցի բոլոր աստիճաններու վրայ, հասն էա թողովով գնեց և քիչ հետո՝ այն անգին՝ ուր կը քանուկենք շատ տարիներ առաջ, նոյն անկայուն վիճակին, նոյն տառապանք կ'ապրեման, նոյն անկանալային գործիւնն մէջ, անկարող լուծելու և յարգարեւել. կրթական խնդիրներ, առաջնորդական վեճեր. մարդկային երկպառակութիւններ, օրագրական սեմախտ (Benissimo) ու անհնական քառակուսիներ, վաճական գեղծութիւններ, եկեղեցական անհետնութիւններ, հասարակ տոննգութիւններ, եկեմտական անհասարակաւութիւններ : ”

Այս և թրջանայուն վիճակը, և զուցէ գեռ աւելի ցածի ու մելի : Ի՞նչ պոյժ և դարմանք, ո՞վ պէտք է զայն իր քաղաքներ գտըլ տալէն, նման ապահանած Ժիլդիցն դուրս քաշել. լրագրութիւնը... որ գինով արծաթամուլութեամբ իր նեղքը ինկած խնդը մոլորուորը

լով լուրջ և ուշադրաւ ուղղութիւն մը կ'աճէ. մեր ազգային լրագրութեան մէջ առ իր բնորոշ նպատակէն չնկղցնաւ : Հայ կենքի մարտը դուր

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ծիշն է այդ, և իր մէջ աշխատելու հոսանքը գտաւ և անվեկներ : Ինչաշխարհի կեդրոնական վայրերն և Ամերիկայի ամեն հայաբնակ քաղաքներն և գիւղերն ունին յատուկ թղթիկներ : որոնք ազգիս հատարական և ընկերական նորութեանց վրայ լիութի շանկան տեղեկութիւններ կը հաղորդեն : Իր թերթինն անպակաս են սմափեցուցիլ առաջնորդող յօդուածներ, որոց ոգին խմբագրութեան անխիշ նպատակի պատկերն է :

Գեղ և խաւար, Գեղ և քառասուն լուրի վիճէ կ'առաջնորդէ. ո՞չ այն, նա՛ նախ թող իր քառաները մաքրէ, իր վերքերը դարմանէ : Ժողովուրդը ունի իր նովուապեալը, նա կարող է և նեռնատ իր հոսին տուրբ կացութիւնը բարուղելու. իրեն թիշները չեն պակիր : — Կարող Արեւմ. Մամուլն այս ճոխ պրակին, պէտք է ըսել որ այդ իր բաժանաղաք համար գեղեցիկ նուէր մ'է. մեզ համար, այդ գրական տեսակետով օգտախի կերպարանք մ'ունի, ուր յանդիցիլ է խմբագրականի առաջնորդող մարերն : Աս հասարակ յօդուածներն թառնիկ գրութիւններ են և վեպեր : Ժողովուրդը օրուան տաժանիկ աշխատանքներէ վերջը կրնայ անոնց ընթերցումով սմափիլ :

Մանգուս Թ. 222 . — Խմբագրութիւնը առաջնորդող յօդուածով Նոր տարուան և Մենգուան առթիւ աղջտաներու աղբորութեան դուր.

ՄԱՆՑՈՒՄԵ ձին շատազով կ'ըլլայ : — Տիտայր վարդապետ Մենգուան նովուերկու գիշերուան տեսարանը կը պարզէ, կը հաշեցնէ խորհրդաւոր գիշերուան “ Խորհուրդ ծածը : ” և երկիրէն երկիր կը սրակն տաուգրու փոքրները : — (23) Հակիրճ անտաճիւնն մը կը կարգանք “ Առաջնորդ վաճառական : ” թրջանայ թերթին վրայ. յօդուածագիրը զսին խիստ օգտական հրատարակութիւն մը գտած է : — (25) Որագիրը մի յօդուածով և Պոլսում մէջ ազգային Ահաւարական վարժարանի գլուխութիւնը անհրաժեշտ եական պէտք մը նկատած է. կը ծագըն այն հաստատութիւնները, ուսկից թուրք միտոտ, ապաշաւափող և աշ թէ “ հացաշաւափող ”, աշակերտներ կ'ըլլեն : — (27) Նա. լուրին գործերու գլուխ անցած շատ մը անկախալէնքնութու լուս գաս մը կու տայ՝ անոնց նակսին զարնելով նիւթաղան և գրախն գողութիւնները : Մեղաքացեցք ատունց դիմակները, որ աղբը այդ շուշափեղով, անհնան հարաքաղաս անակները և խալտուակ բանաղղները, որով և ըստ պիտ ուշադրութիւն գարնէն իր միտաւանութեան : (32) Գ. Մ. Մրայեան՝ Պրուսիայի Նաւանգիս մէջ գտնուող Մարմարեղ գիւղը կը նկարագրէ : Դա հայաբնակ գիւղ մ'է, ունի 200-230 ընտանիք, 140 տա-

